

FRANJO GALINEC: TKO JE BIO KNJIŽEVNI MECENA MULIHOV?

Prilog za povijest postanja Mulihova djela „Posel apoštolski“

I. Juraj Mulih (1694.—1754.): »Posel Apoštolski« (Zgb. I.—II, 1742.)

Isusovac Juraj Mulih čuven je pisac XVIII. stoljeća. On je bio vrlo plodan i svestran književnik¹. Najznatnije njegovo književno djelo je katekizam »Posel apoštolski«². Iz predgovora toga djela točno doznajemo, kakvu je službu vršio Mulih kao redovnik i što ga je najviše poticalo u njegovu književnom radu. On je bio misionar, jer se sam zove »poslenik apoštolski«. Na svojim misijama vidio je mnoge nedostatke u duhovnom odgoju puka. Po mišljenju Mulihovu glavni razlog tomu zlu bio je taj, što nije bilo dovoljno knjiga, pisanih pučkim, narodnim jezikom. Da doskoči toj vrućoj potrebi, odluči da i on spremi svoj »Nauk kršćanski: »Pokehdob čast poslenika apoštolskoga, ovo na šestnajsto leto, po već biskupijah jesem obnašal, gde sem dosta mogel spoznati, i videti, kulika negde je med ljudstvom, vu duhovnom dugovanju priprostoča, ada i navuka kršćanskoga velika potreboča. Ter največ iz toga zroka: Kajti ga i knigoznanci ne imaju odkude čtati, i druge navučati: ar se našega jezika malo knig najde, koje bi navuk kršćanski vu sebe zadržavale. Zato ja duhovnem pastirom, knigo-znancem, i vsem ostalem vernem kršćenikom na pomoč šetujući jesem se na oveh knig složenje rad postavil«³. »Posel apoštolski« je kao katekizam u prvom redu namijenjen svećenstvu i njegovoj duhovnoj nastavi. »Zato ja dobivši ovu priliku (kada vam ne morem nazoči govoriti) vezda za vsigdar, hotel sem vas po očinski opomenuti, i vam vsem ljubleno pred oči srca postaviti: da kakti duhovni pastiri, kapelani, i vsi drugi na duhovne časti postavljeni, veliku skrb vsigdar imati moraju: da mladi, ter neumitelni, iliti priprosti ljudi, za navuk kršćanski vu cirkvu dohadjaju, i onde najbolje potrebne kotrige vere, marljivo poslušaju. Tak prispodobnem načinom, gospodare i gospodarice, a navlastito oce i matere srčeno nagovarjam i za ljubav zveličenja prosim, da svoju družinu i decu, ne samo za cirkvu na navuk pošiljaju; nego takajše, da nje vu svojeh hižah takve potrebne kotrige, sami po sebi, ali po drugom k tomu vučenom gustokrat navučaju, ter njim po takvom navuku, na put zveličenja stupiti, i po njemu hoditi pomagaju«⁴. U tome

¹ Toma Mikloušić, »Izbor dugovanj.« Zagreb 1821. str. 99. Mulih Juri, S. J. Duhovne knjige vnoge vu Horv. jeziku je ispisal.

² Juraj Mulih, »Posel apoštolski«, knj. I. Zagreb 1742. str. 1.—640. (pag.); knj. II. Zagreb 1742. str. 641.—1539. (pag.).

³ Juraj Mulih, Posel apoštolski, knj. I.—II. Zagreb 1742. Predgovor pisca.

⁴ Ibidem: Predgovor pisca.

određenom svojem cilju uspjet će njegova knjiga samo onda, ako je bude puk razumio i ako mu ona omili. Tu svrhu namjerava Mulih time postići, da napiše i izda pravo pučko djelo, koje će moći svatko čitati i razumjeti. Time će biti mnogo olakšan i posao svećenika kao pastira i učitelja svojeg stada: »I da to isto legle včinite; zato ja ostavivši diačke reči, jesem (kak sem najbolje znal) samo po naški ovde hotel govoriti, da me bolje razmeti more vsa općina, koja se morebit negda bude dostojala ovoga »Navuka« poslušati. Kaj bi se po svetkeh i po nedeljah, pri cirkve pošće pred svetum mešum i prodekum negda kruto hasnovito moglo činiti da bi g. školnik, ali drugi knižo-znanec glasno čtal, a drugi poslušali, i to bi dobro bilo. Nut kniga je k tomu gotova, samo Bog dal takove, ki bi na te hoteli marljivo šetuvati«⁵.

U težnji, da mu djelo postane što podesnije za puk, ide Mulih tako daleko, da za književni govor u svojem djelu uzima dijalekt onog kraja, koji mu je najbliži, a to mu je tada bio zagrebački govor. Svoju namjeru nam on ovako objašnjava: »Ne morem toga tajiti; nego rad valujem: da se ovde najdu vnođa koja vsem povoljna ne budu, kaj me i je od ovoga truda nekuliko odvrćalo, da budem na miru, kak su vnođi drugi, od mene vnođo vredneši. To dobro znajući: da našega naroda ljudem, vu izgovarjanju, i pisanju rečih, vsem ne moguće vgoditi: ar se nekoji osmehavaju iz rečih, da nesu prave horvatske, nekoji sude, da nesu pravò pisane; nego bi se drugač pisati mogle: a nekoji druga prigovarjanja izmišljavaju, ter suproti postavljaju. Ali ja takoveh nesem se zbojal: kajti sem iz jedne strane to spoznal: da se jošće na ov svet ne rodil, ki bi vsem ljudem vgodil. Ar iz druge strane, jesem premislil duhovnu hasen, koja se po ovéh knižah, more negda, i po moje smrti včiniti, ar se ufam da se najdu vnođi kršćeniki, koji ne samo vu svetek; nego negda i vu delatnik, budu ove knige veselo čtali, i druge marljivo navučali. I takovi znavši, da sem se ja vu izgovarjanju rečih, moral prilagoditi samò k Z a g r e b e m, pri kojeh ovo pišem, a ne K a r l o v č a n o m, niti V a r a ž d i n c e m, niti P o ž e ž a n o m, kaj vezda ne more biti«⁶. Tu, kako vidimo, govori Mulih o zagrebačkom govoru kao o posebnom književnom dijalektu. I svoje djelo namjenjuje Mulih cijelom narodu, a u prvom redu svojim Zagrepčanima, koje on ovako apostrofira: »A da ufam se! Da vi draga moja gospoda Zagrepci, i vsi ostali vseh knig pobožni čtavci, vsa ova poleg vaše navučre i kakti prirodjene dobrote, hoćete za dobro prijeti«⁷. No Mulih je pored Zagreba i Zagrepčana volio čitav naš narod u domovini pa i onaj izvan njezinih granica. Mulih je pisac i kao rodoljub upro oči svoje i na one svoje suplemenike, koji su živjeli u tudini, pod vlašću Nijemaca i Magjara. Ti su njegovi sunarodnjaci, današnji »Gradišćanski Hrvati« već u ono doba osjećali usku krvnu vezu sa svojom materom-zemljom, s Hrvatskom. Već u ono doba taj dio našega naroda traži knjigu na svojem materinskom jeziku, pa u koliko je nema kod kuće, traži je u svoje braće, u Hrvatskoj. I Mulih svoje djelo namjenjuje toj braći, Gradišćanskim Hrvatima: »Kajti sem dobrò spoznal, né samo vu ovom našem slavnom orságu, nego i drugde stojeće naše drage Horvate, vu knižah svojega lastovitoga jezika osebujno zapušćene, kojeh zato isto vnođa pobožna zdihavanja,

⁵ Ibidem: Predgovor pisca.

⁶ Ibidem: Predgovor pisca.

⁷ Ibidem: Predgovor pisca.

jesem milò poslušal, ki su večkrat valovali: da bi kruto radi sami čtali, i druge marlivò naučali, da bi odkuda, kaj dobra imali»⁸.

Krasan je to dokumenat za kulturnu i književnu suradnju Gradišćanskih Hrvata sa svojom braćom u Hrvatskoj, koja veza bijaše tako tijesna već u prvoj polovici XVIII. stoljeća. Jednako nam je značajna i nacionalna svijest Mulihova, jer se on brine i živo nastoji, kako bi i onu našu braću izvan domovine moralno i kulturno oplemenio. Mulihov katekizam »Posel apoštolski« nije samo svestran tumač kršćanskog nauka. On je upravo zbornik za cjelokupni naš kulturni i javan život onog doba. U njemu nam govori Mulih o vjerskom i kulturnom stanju, o školstvu, o pučkom vjerovanju, o socijalnoj i staleškoj razlici društva kao i o ostalim porocima našega naroda u ono vrijeme. Mnogo se bavi i razlikom među katoličkom vjerom i inovjercima u našoj zemlji. O tome pitanju iznosi cijelu studiju, utvrđenu svojim naročitim historijskim izvorima⁹, po čemu je Mulih postao pravi apologeta svojeg vjerskog uvjerenja i osjećanja.

J. Mulih je obje knjige svojeg djela »Posel apoštolski« posvetio tadašnjem zagrebačkom biskupu Jurju Branjuđu (1677.—1748.). Svoju posvetu »aldovanje« na naslovnoj stranici završuje Mulih ovim stihovima:

»I preljubljenom Otcu, etc, etc.
Ovde od ljuđih osebuje hvale,
Ter nepretreznoga spomenka
A od Boga obilne pláče,
Ter vekivečne dike vrednoga!«

Prema tim riječima kao i prema posveti, koju pisac upravlja biskupu, s pravom bismo očekivali, da J. Mulih posvećuje svoje veliko djelo biskupu J. Branjuđu, kao svojem visokom patronu. No sam J. Mulih ni u posveti kao ni na drugim mjestima svojeg djela ništa ne spominje o tome, da bi biskup J. Branjuđa bio njegov bilo lični ili književni dobrotvor. J. Mulih posvećuje svoje djelo J. Branjuđu samo iz osobita poštovanja prema njemu kao svojem biskupu i najvišoj duhovnoj glavi u zemlji. Kada dakle biskup Branjuđ, iako mu je djelo bilo posvećeno, nije bio njegov patron, namiće nam se zanimljivo i opravdano pitanje, tko je tada ipak bio književni mecena, koji je podupro izdavanje tog najznatnijega i najvećeg Mulihova književnog djela? O tome nam također ništa ne govori ni naša književna povijest.

II. Hilarion Gašparoti (1714.—1762.) »Cvet sveteh« (I.—IV. 1750.—1761.)

O čemu nam ništa ne spominje ni književna povijest pa ni sam pisac, o tome nas obavještava mlađi Mulihov suvremenik, pavlin Hilarion Gašparoti. Najplodniji kajkavski književnik XVIII. stoljeća bio je zacijelo pavlin Hilarion Gašparoti, pisac golema djela »Cvet sveteh«¹⁰. To je zbornik biografija svetaca, kako oni redom po danima i mjesecima dolaze u crkve-

⁸ Ibidem: Posveta.

⁹ Juraj Mulih, Posel apoštolski, knj. I. str. 214.—382.

¹⁰ Hilarion Gašparoti, Cvet sveteh, ali življenje, i činj svetcev, kateri vu našem horvatskem iliti slovenskem orsagu z vekšum pobožnostjum i z prodeštvom poštuju se. Vu Gradcu, knj. I. 1750.—1752. str. 1.—982. (pag.) Vu Gradcu, knj. II. 1754.—1756. str. 1.—923. (pag.) Vu Beču, knj. III. 1758.—1760. str. 1.—987. (pag.) Vu Beču, knj. IV. 1760.—1761. str. 1.—869. (pag. — bez predgovora i indeksa).

noj godini. Po obujmu i po svojem mnogostranom sadržaju to je najveće hagiografsko djelo u cijeloj našoj književnosti. Prema cilju njegova djela Gašparoti kao pisac je crkveni historik. Prema tome u Gašparotijevu djelu nećemo naći onog slatkog i često tako zamamnog pričanja, kako ga nalazimo u drugih kajkavskih propovjednika, pripovjedača kao što su: J. Habdelić, Štefan Zagrebec i J. Mulih. Gašparoti je više historik, a manje je pripovjedač, novelist. U njegovu izlaganju glavno mu je historijska istina, a manje mu je do fabule. On je, dakle, kao hagiograf-biograf, pravi historik. To značajno obilježje svojeg književnog rada potvrđuje nam i sam Gašparoti kada kaže, da će tu osobinu njegova rada lako opaziti svaki čitač: »Noverit praeterea prudens lector me hic egisse non praedicatorum, sed historicum, cuius leges subinde in gratiam praedicatorum transilivi«¹¹. Drugom opet zgodom govoreći o grijehu bludnosti pokazuje nam posljedice njezine, pa brzo prelazi na drugu temu riječima: »Ali kajti ovdí nesem prodekator, nego hištorie pisec, zato nadalje šetujem«¹². Gašparoti upravo s nekim ponosom ističe, da je on historik. Tu Gašparotijevu osobitu sklonost za opisivanje istinitih događaja vidimo čak i u religioznim razmatranjima, u njegovim propovijedima. On naročito ističe razliku između biografije i propovijedi. Svoje »prodeke« rijetko kad uzima u nizu biografija. On ih radije stavlja kao prigodni dodatak ili »priložek« na kraju svake knjige svojeg djela. I u takvim propovijedima, dakle na mjestima, gdje bismo inače očekivali njegovo apstraktno raspravljavanje o vjerskim istinama i crkvenim zapovijedima, radije upliće pisac slike iz dnevnog svojeg realnog života. Tako nam Gašparoti kao pravi biograf u dodatku četvrte i posljednje knjige svojeg djela u obliku crkvene propovijedi donosi i potpun nekrolog svojeg zaslužnog zemljaka Franje Glušića, župnika u Bednji.

III. Franjo Glušić (1690.—1758.)

Svoj govor ili »prodeku sprevodnu« počinje pisac refleksijama o nemilostivoj i neumoljivoj sili smrti, koja uvijek dosljedno i nemilo razara život ljudski: »O suha, i gola! o tužna i lakoma! o žuhka, i nagla, akoprem slepa smrt! Kći je ovo potpunoma našeh prveh starcev roditelov i zato tužna sestra naša najstareša: ne prijeta vu utrobe, nego vu vustah Eve, i Adama; iz lakomoga grla njihovooga porojena. Zato na ljudi tak lakoma: da niti je oprostila žitka samomu Sinu Božjemu Jezusu Kristušu«¹³. Smrti se ne može nitko ukloniti. Njezina je moć svesilna i vječita: »Zpod oblasti smrtne nigdar nigdo ne more se osloboditi; niti po svetlosti plemenščine, niti po znanju osebujneh navukov, niti po zvišenju viteških dobičkov. Dapače oni koji ostavljaju po smrti svetli glas svojega činenja, moraju nenavideti glasu svojemu: da on ostaje po smrti, a oni moraju oditi vu zemlju«¹⁴. Zatim nastavlja apostrofirajući svoje slušače: »Odkuda gospoda moja vidite: da viteška oružja ne mogu obraniti od smrti. Kada vidite na leseh biškupske korune, kardinalske škrlake, pastorage, cesarske korune, i bate etc. recete: velike časti, i zmožnosti, ne

¹¹ H. Gašparoti, Cvet sveteh, U Gradcu 1758.—1760. knj. III. str. 9.

¹² Ibidem, str. 625.

¹³ Hilarion Gašparoti, Cvet sveteh, knj. IV. str. 834.—835.

¹⁴ Ibidem, str. 835.

moгу premoći smrtnе zmožnosti. Kada vidite na leseh mešnikov mešne knige, svete kelihe postavljene; recete: da svetost ne more ništar na-proti smrti. Takove glasi žalostnemi vuhi dosta letos čuli jesmo, kada najmre istoga najsvetešega oca pape Benedikta ovoga imena četirinajstoga na dan tretji rožnjaka, izvišenju sv. Križa alduveni smrtnum kosum pokošenoga začuli jesmo. Drugač: istoga sv. Matere Cirkve kardinala, i eršeka Olomuca varaša škrilakom svojem pokopanoga razmeli jesmo¹⁵. To je priprava ili uvod za glavni dio njegova govora, gdje kani iznijeti sve vrline u životu svojeg pokojnika. Stoga odmah zatim nastavlja ovako: »Denes pako ovu žalost suznemi očima gledati moramo vu visoko poštu- vanom gospodinu slavne ove fare Bednanske, vel N. skožnivomu pleba- nušu, Protonotariušu Apoštolskomu N. N. mudroznanstva navučitelu, i boguslovstva Bachalareu, ili diaku izvučenomu, kojega vsa njegova ja- kost, imanje, preštimanje, i znanje nesu mogla obraniti od smrti,

Nego:

Mortuus est Franciscus Glušić etc. fiat chronographicum, ex tumba acceptum, vel alias factum¹⁶.

1) Franjo Glušić, kao župnik u Bednji (1726.—1758.). Poslije te priprave u svojem govoru prelazi Gašparoti na opisivanje ka- rakterističnih i najznatnijih zgoda u životu njegova miljenika, pok. žup- nika Franje Glušića. Vijesti, koje nam Gašparoti donosi o životu Gluši- ćevu, slabe su biografske vrijednosti. Gašparoti nam ni ne iznosi njegovu biografiju. Iz njegova života iznosi i prikazuje samo one momente, koji su bitni i naročito značajni za Glušića kao čovjeka i kao svećenika. On se ne zaustavlja na životopisu, nego nam radije opisuje Glušića kao osobit karakter i svijetao primjer čovjeka. Prema tome moramo drugdje tražiti podatke za Glušićevu biografiju. Pouzdane i dragocjene vijesti o tome pitanju naći ćemo u redovitim zapisnicima tadašnjih kanoničkih vizita, koje se nalaze danas potpuno sačuvane u Nadbiskupskom arhivu u Za- grebu. Sigurnu godinu njegove smrti imamo opet zabilježenu i u spomen- knjizi »Liber memorialis« župe bednjanske. Istom kombinacijom svih tih vijesti moći ćemo rekonstruirati približnu biografiju njegovu.

Franjo Glušić rodio se g. 1690. u Samoboru, jer mu se u izvješta- jima redovito daje nadimak »Croata Samoboriensis«¹⁷ ili samo »Samobo- riensis«¹⁸. Pučku je školu zacijelo svršio u rodnome mjestu, gdje je bila škola već od najstarijih vremena¹⁹. Srednju je školu sigurno polazio u Zagrebu ili u kojoj samostanskoj školi u domovini. Odabravši svećenički poziv svršio nauke i postade subdjakon 26. svibnja 1714. Zaređen je po tadašnjem zagrebačkom biskupu Mirku grofu Esterhaziju u kapelici sv. Roka, a na »tituluš« grofa Ivana Draškovića²⁰. Kao svršeni doktor filo- zofije i teologije bio je u ono doba poznat kao vrlo učen svećenik. Filo- zofiju je svršio u Zagrebu, a teologiju u Grazu. Zato mu je stalan atribut »Philosophus Zagrebiensis et Theologus Graecensis absolutus, Bachalau-

¹⁵ Ibidem, str. 835.—836.

¹⁶ Ibidem, str. 836.

¹⁷ Zapisnici o kanoničkim vizitama: sub anno 1738. (str. 335.), a 1742. (str. 516.) Nad- biskupski arhiv u Zagrebu.

¹⁸ Ibidem: sub anno 1726. (str. 42.) Nadbiskupski arhiv.

¹⁹ A. Cuvaj, Građa za povijest školstva. Zagreb 1910. knj. I. str. 69, 168, 194, 198, 200, 218, 228 i 237.

²⁰ Knjiga redjenika (od g. 1668.—1751.) Nadbiskupski arhiv u Zagrebu.

reus bene doctus«²¹. Gašparotiju je Glušić: »mudro znanstva navučitel, i bogoslovstva Bachalaurensis ili diak izvučeni.«²² Za nj kaže dalje Gašparoti: »On akoprem vu Graca glasoviteh školah izvučen Bogu-slovstva, i dvanajste škole, ter prikladen za vsaku najglasovitešu faru: vendar rajši je hotel malu vučiti dečicu: nego koje goder fare preštimanoga se popaščiti plebanuša«²³. Prije nego je postao župnikom, bio je u osnovnoj školi u Varaždinu, gdje je pomagao i isusovcima u njihovoj školi: »... vendar rajši je hotel malu vučiti dečicu: nego koje goder fare preštimanoga se popaščiti plebanuša; zatem rajši vu Varaždinu škole tovaruštvu Jezuševomu pomogel je vučiti: nego čast plebanuša obnašati«²⁴. U to vrijeme bio je Glušić i informator djeci grofa Batthyjanija: »Ar vučil jest presvetle Batyanske grofe«²⁵. Prije nego je postao župnikom bio je kapelan u Klenovniku. »Ni konec poniznosti njegove: Ar predi sebe vu gradu Klenovniku poniznoga, i zakritoga kapelana, nego glasovitoga oca duhovnoga na fari hotel je iskazati«²⁶. Prije Bednje bio je Glušić neko vrijeme župnik u Voći: »Parochis S. Martini in Voča anno 1725. Anno 1725. die 4 januarii factus est administrator r. (reverendus) d. (dominus) Franciscus Gluschich vir probus et prudens«²⁷. Župa u Voći nema iz onog doba svoje spomen-knjige. U toj se župi vodi »Liber memorabilium« tek od god. 1835. Zato nemamo točnih podataka o tome, kako je duugo bio Glušić ondje župnikom. U našem pitanju nešto nam pomažu i Matične knjige, koje su sačuvane iz onog vremena. Po upisu krštenih doznajemo, da je prvo dijete, koje je Glušić kao župnik ondje krstio, uvedeno u Maticu rođenih 26. januara 1725. Posljednji mu je krst bio 10. ožujka 1726. Prema tome bio je Glušić kratko vrijeme župnikom u Voći. Poslije smrti Josipa Kovačića, župnika u Bednji dođe onamo župnik iz Voće Franjo Glušić: »Est nobilis presbiter Franciscus Gluschich post mortem Josephi Kovachich ex parochia Voczensi die 12 praesentis mensis quae fuit Dominica 3 post pascha ad praesentationem excellentissimi domini comitis Joannis Draschovich et confirmationem reverendissimi domini Nicolai Bedekovich, vicarii Zagrabienensis per reverendum Andream Kolar ad hanc parochiam inductus et instalatus Samoboriensis annorum aetatis 36 praesbiterii 12 Philosophus Zagrabienensis et Philosophus Gracensis absolutus.«²⁸ Glušića je u njegovu novu župu u Bednji uveo Andrija Kolar, župnik iz Kamenice 10. svibnja 1726. g.: »... per reverendum dominum Andream Kollar parochum in Kamenica Dominica 3 post pascha in anno 1726. ad hanc parochiam est introductus«²⁹. U objema ovim našim posljednjim bilješkama točno je dakle navedena g. 1726. kao sigurno vrijeme, kada je Glušić postao župnikom u Bednji. Stoga je vrlo zanimivo, da taj događaj nije ni unesen u spomen-knjigu tamošnje župe. Unatoč jasnoj napomeni »Zapisnika« iz g. 1726. i 1732., da se to dogodilo upravo g. 1726. ipak spomen-knjiga župe Bednja

²¹ Zapisnici o kanoničkim vizitama: sub anno 1732. (str. 210.) 1738. (str. 335.) i 1725. (str. 42.) Nadbiskupski arkiv u Zagrebu.

²² Hilarion Gašparoti, Cvet sveteh, Vu Beču, knj. IV. 1760.—1761. str. 838.

²³ Ibidem, str. 838.

²⁴ Ibidem, str. 838.

²⁵ Ibidem, str. 838.

²⁶ Ibidem, str. 839.

²⁷ Archiadiconatus Varasdiniensis Annis 1713.—1748. (Nadbiskupski arkiv u Zagrebu).

²⁸ Zapisnici o kanoničkim vizitami: sub anno 1726. (13. maja) (str. 42.) Nadbiskupski arkiv u Zagrebu.

²⁹ Ibidem, sub anno 1723. (str. 210.)

kaže o tome ovo: »Franciscus Gluschich quo anno ad Parochiam Bedni-jensem promotus sit non constat«³⁰. Glušić je primio župu u Bednji, i ako mu je bilo prije toga ponuđeno mjesto, na kojem bi bio mogao s vremenom postići i vrlo veliku svećeničku čast. I tu se pokazao kao osobit primjer skromnosti. »Ar izvišen od njih Izvišenosti presvetloga gospodina Januša Draškoviča bana horvatskoga na slavnu ovu faru, akoprem ponujana jesu njemu S u b l e c t o r i a, iz koje lahko na čast kanoničku bi bil zastupil; on vendar prijeti nju ni hotel; rajši hotejući ovčicam svojem z krvjum Kristuševum odkuplenem dvoriti, i pomoći; nego vu kanoničtvu vsakojačke časti, i korune opatov, i biskupov iz neobladane svoje poniznosti iskati«³¹. Ipak je Glušić kasnije postigao veliku čast u crkvenoj hierarhiji. Zacijelo morao je on biti vrlo učen i nadaleko poznat sa svojih vrlina, kad je prije 60 godina svojeg života kao obični seoski župnik mogao postati a p o š t o l s k i p r o t o n o t a r, »reverendissimus dominus Franciscus Gluschics Protonotarius Apostolicus«³². Glušić je ostao do konca svojeg života, pune 32 godine (1726.—1758.) župnikom u Bednji. Umro je g. 1758. kad mu je bilo 68 godina: »Anno 1758. plenus dierum et meritorum supremum diem obiit«³³. Ta nam je vijest spomen-knjige župe u Bednji tim znatnija, jer u Gašparotija ne doznajemo za datum smrti kao ni rođenja Glušićeva. Što više, još bi Gašparotijevo pričanje moglo koga navesti na misao, da je Glušić umro iste godine kad Gašparoti o njegovoj smrti kao o sadašnjem događaju govori u svojoj knjizi, izdanoj 1761. godine.

2) Franjo Glušić kao karakter. Po riječima Gašparotijevim njegova prijatelja, pokojnoga Glušića nije sasvim nestalo iz ovoga svijeta, jer nam ostaju primjerom njegove vrline, i druga dobra djela, koja je kroz cio život uvijek pokazivao prema bližnjemu svojem. Zato ovako apostrofira Gašparoti prisutno svećenstvo: »Kaj vi na ove tužne glasi vno go poštuvani gospoda plebanuši? Ovde mrtev leži; niti već ne govori. Ali vkanjujete se i vi! Kaj ne čujete? Defunctus adhuc loquitur. Kaj govori? Kak bi to moglo biti? onda denes zadnjič govorećega brata vašega gospoda pdebanuši; oca duhovnoga ljubljene ovčice posluhnete i malo poterpete«³⁴. Gašparoti, kad nam prikazuje glavna obilježja Glušićeva karaktera i kao čovjeka i kao svećenika, nije nipošto općenit. On nam potpuno konkretno, točno i pojedince nabraja sve značajne crte u njegovu životu, po kojima dobivamo točnu sliku o tom znamenitom Gašparotijevu zemljaku i prijatelju. Najprije on redom iznosi sve životne vrline Glušićeve: »... pokojnoga našega N. N. zaprtemi vusti govorećega ostavljeni dober glas njegov posluhneto vu krepostih: poniznosti, molitve, darežljivosti, pobožnosti, nezatrudjenom posluvanju apoštolskom i zadnjič na smrti njegovi«³⁵. Potanje razmatranje svake od tih pokojnikovih životnih kreposti služi Gašparotiju kao glavni sadržaj ili kao »thema« u njegovu govoru, koji je izrekao u pohvalu svojeg pokojnog prijatelja. Kao primjer za poniznost pokojnikovu spomenute su već i u biografiji njegovoj

³⁰ Liber memorialis parochiae Bedniensis. pag. 5.

³¹ Hilarion Gašparoti, Cvet sveteh. Vu Beču knj. IV. 1760.—1761. str. 839.

³² Ibidem, str. 836. i Zapisnici o kanoničkim vizitama: sub anno 1750. (15. sept.) (str. 108.) (Nadbiskupski arhiv u Zagrebu).

³³ Liber memorialis parochiae Bednijensis, pag. 5. (Po prijepisu tamošnjeg kapelana g. Ivana Knez-a. Pismo od 13. IX. 1933.)

³⁴ Hilarion Gašparoti, Cvet sveteh. Vu Beču knj. IV. 1760.—1761. str. 836.—837.

³⁵ Ibidem, str. 838.

neke zgode, gdje Glušić nikad nije težio za vlašću ni za častima, iako je imao po svojim velikim naukama pravo na to. Stoga osobito ističe njegovu skromnost, koju je pokojnik za cijelog svojeg života svagdje pokazivao: »On akoprem vu Graca glasoviteh školah izvučen Boğu-slovstva, i dvanajste škole, ter prikladen za vsaku najglasovitešu faru: vendar rajši je hotel malu vučiti dečicu: nego koje goder fare za preštimanoga se popaščiti plebanuša . . . ; zatem rajši vu Varaždínu tovaruštvu Jezušovomu pomogel je vučiti: nego čast plebanuša obnašati . . . ; akoprem ponujana jest njemu *S u b l e c t o r i a*, iz koje lahko na čast kanoničku bi bil zastupil; on vendar prijeti nju ni hotel; rajši hotejući ovčicam svojem z krvjum Kristuševum odkuplenem dyoriti i pomoči: nego vu kanoničtvu vsakojačke časti, i korune opatov, i biškopov iz neobladane svoje poniznosti iskati«³⁶.

I u pobožnosti bio je pokojnik primjer svojim suvremenicima, drugovima-svećenicima i povjerenom si stadu. Zato nastavlja o njemu ovako: » . . . je li već molil ali već živel pokojni dobri naš gospodin N. ne bi znal povedati. Svedoče to njegova sveta preišljavanja vu jutro, i večer vučijena; sv. čislu vu rukah ponašana s molitvenemi knjižicami. Povečte ne li istina vi koji vu zadnjem beteđu pri pokojnem bili jeste: da on sv. molitvu iz breviara tja do zadnjega dneva *h a c d e c i m a J u l i* ni ostavil: nego do večernice je zmolil: a popoldan je preminul, i na vekivečno večernic popevanje vu nebo. kak se ufamo, je odišel. Povečte kak pobožno vsaki dan više pol vure svetu je mešu služil. Prvo i potlam duго molil vsigdar iz cirkve skoro zadnji izišel. Vam verne dušice i ovčice kriči: Molete kak sam vas navučil, vu jutro i večer; i za menum vu nebo dojdete«³⁷.

Citirani zapisnici o kanoničkim vizitama župa nijesu samo zato znatni, jer u njima nalazimo pogđjekoju vijest o životu pojedinih lica. U tim zapisnicima često su takve ocjene, davane sa strane njihovih pretpostavljenih koje nam naročito osvjetljuju ćud, vladanje, obrazovanost i sposobnost izvjesnoga lica. Takve podatke o unutrašnjoj vrijednosti ćovjeka, o njegovu karakteru nalazimo u tim zapisnicima i o *G l u š i ć u*. Različite su bilješke, koje se vode uvijek na istu shemu, u zapisnicima takih kanoničkih vizita. Tu se govori: o općem stanju župe, o materijalnom stanju crkve, o duhovnoj pouci vjernika, o zadovoljstvu vjernika sa svojim pastirrom, o župniku, kapelanu i dr. U posebnom poglavlju »de parrocho« vidimo uvijek ne samo »curriculum vitae« dotičnog župnika, nego je tu sve rećeno, što se odnosi na cio duševni i moralni život župnika kao ćovjeka i kao duhovnog pastira i učitelja svojeg stada. U takvim bilješkama naših župnika naći ćemo pogđjekoju vrijednu i karakteristićnu vijest, koja nam na svoj naroćiti naćin osvjetljuje onaj duhovni život, koji je Glušić provodio u pobožnosti i molitvi svojoj tako, da je pri tome često zanemario i za materijalno dobro svoje crkve. To mu se tim prije doćadalo, jer je bio prerevan u vršenju svojih duhovnih, svećenićkih dužnosti, kako nas u tome utvrđuje prva ocjena o njemu kao župniku u Bednji, gdje se o Glušiću ovo kazuje: »*Bachalaureus bene doctus conciones facit Catheticas, hospitalis sed oeconomiae minus studiosus . . . Baptisatos et copulatos diligenter inscribit in agendo videtur*

³⁶ Ibidem, str. 838.—839.

³⁷ Ibidem, str. 839.—840.

esse juris sui³⁸. Gdje je i bilo prilike, da oštrije istupi, bio je uvijek suzdržljiv i blag. Najbliži crkveni susjed njegovoj župi bili su lepoglavski pavlini. Među pavlinima i župom Bednja došlo je katkad do spora i razmirica. Pavlin Hilarion Gašparoti kao Glušićev biograf o tome nam, dakako iz razumljivih razloga, ništa ne govori. Došlo je katkad i do takovih zgoda među spomenutim susjednim župama, da se Glušić morao i potužiti na pavline, pa ipak je i u takovim časovima ostao on prema njima blag i obziran, kako to čitamo u zapisnicima, koji kažu za Glušića: »Ecelesiam servat in munditiae iurium parochialium cum digustu patrum vicinorum tenex³⁹. Lepoglavski pavlini, kao »patres vicini« bili su njegovi najbliži susjedi. Zacijelo je katkad bilo i opravdanih razloga, da je Glušić u obrani crkvenih prava svoje župe bio nevoljko (»cum digustu«) raspoložen protiv svojih susjeda pavlina (»patrum vicinorum«). Kao dalju i naročito značajnu osobinu Glušićeva karaktera spominje nam Gašparoti njegovu darežljivost. Uvijek i svagdje dijelio je Glušić milostinju pojedincima, siromasima. Spominje se njegov boravak u Varaždinu, gdje je toliko milostinje sirotinji dijelio, da je u tome svojem svetom poslu postao već i poslovičnim primjerom i ostalim suvremenicima i svojim sugrađanima. »Vu Varaždinu pako vsakomu akoprem vnogomu na vulici zestanjenomu pripravljeno na to sv. almuštvo siromahu je navadu imal davati, na tuliko gđa su njega zagledali, vre darovnika darežljivoğa celi šeregi jesu nasledovali«⁴⁰. No Glušić nije milostinju dijelio samo sirotinji, pojedincima, nego je on bio i velik dobrotvor svih susjednih kapela i župa. Najviše je dao svojoj župi: »Hitete oči na ov novi oltar sv. Izidora; i sv. Marice; i ne samo njegovu poobžnost: nego i našu proti svecom ovom od pokojnoga N. vu vas vužganu valuvatı morate. Iz ove pobožnosti bratovčina muke, i smrti Kristuševe po njem vu Trakoščanu je preskrbljena«⁴¹. Za njegovu darežljivu ruku znaju i susjedne župe: »Iz ove pobožnosti vnoĝe sv. bratovčine ime njegovo zapisano imaju, kakti Zagrebačka muke i smrti Kristušove, sv. Rožalije vu Ivanceh, sv. Jožefa vu Lepoglavı etc.«⁴². Nije bilo mjesta ni predmeta u crkvi njegove župe, što nije on pomogao nabaviti ili podići: »Obrnete malo oči po ovi sv. cirkvi, i videli budete vnoĝo kamenje, koje kriči: s nami je podignul N. N. više ovu cirkvu; z nami je potaracal ovo sveto mesto, nas je vu boltu postavil. Govore svečnjaki sreberni, nove orgule podignjene; kelihi, mešna oprava etc. ovi sv. cirkvi preskrbljena«⁴³.

IV. Franjo Glušić kao književni mecena Mulihov.

Franjo Glušić bio je uistinu rijetka pojava za svoje suvremenike. Ta njega ne nazivaju samo »špitalčani i ostali siromaški ljudi« svojim dobročiniteljem, nego je on i dobrotvor svoje župe, a obilno pomaže i susjedne crkve. On je bio svetac i pravi Božji čovjek već na ovome svijetu. Njegovu anĝeosku dušu i darežljivu desnicu oćutješe i svećenici, redov-

³⁸ Zapisnici o kanoničkim vizitama: sub anno 1726. (13. maja, str. 42. Nadbiskupski arkiv u Zagrebu.)

³⁹ Ibidem: sub anno 1726. (13. maja) str. 42. (Nadbiskupski arkiv u Zagrebu.)

⁴⁰ Hilarion Gašparoti, Cvet sveteh. Vu Beču, knj. IV. 1760.—1761. str. 841.

⁴¹ Ibidem, str. 841. i Liber memorialis parochiae Bednijensis pag. 5.

⁴² Ibidem, str. 842.

⁴³ Ibidem, str. 842.

nici pa i čitavi redovi: Pavlini u Lepoglavi, a Franjevci i Isusovci u Varaždinu. Zato Gašparoti oduševljenjem slavi svojeg zemljaka F. Glušića kao ideal svake kreposti, a napose kao javnog dobrotvora svojih suvremenika: »Ovo podpunoma, ako pokojni vredni gospodin Proto-Notarius Apoštolski ne bil tulikaj almožnik osebujni, povečte vi sami slugi Božji bližnji redovniki: kulika ni vam vsigdar činil almuštva. Povečte ki ste sada na zoči slavnoga reda sv. Ferenca patri Varaždinski: kulika ste od njega prijeli almuštva. Povečte vi reda mojega slavni navučiteli, kuliko od njega za ravnati mlade vu navuku na pregovarjanje školsko prijeli jeste peněz za kipe etc. Ah svedoče almuštvo njegovo altarie, tak vu Varaždinu, kak vu Lepiglavi ostavljene i zapisane vu zadnji odluki trikrat ponovleni . . . Svedoče brati reda Milosrdnosti sv. Ivana od Boğa, koji vsako leto dohajajuči almuštva prosit, vsigdar po škuđe najmenje dobili ovde jesu«⁴⁴. Za svoja dobra djela, koja je činio spomenutim crkvenim redovima, dobio je od njih i javno priznanje zahvalnosti: »Z ovum pobožnostjum vužgan, počiniti ne možel doklam sv. reda mojega »Pobratinske liste« ni zadobil, vu kojeh delnik vseh pobožnosti činov je vučinjen. Z ovem nakinčen darom, jošče višeše mesto vu nebu po dobreh deleh spraviti je se trsil, na pomoč jemljuč slavnoga reda sv. Ferenca sinovlje »Listi«; da ovak dvojega sv. reda najeme sebi prilazuč, kakti z dvemi kreljutmi vu nebo po pomoči sveteh Ocev Pavla i Ferenca podigne se«⁴⁵. No pored tih dosad spomenutih i rijetkih ljudskih kreposti imao je Glušić još jednu vrlinu, kojom se toliko uzdizao nad ostalim svojim suvremenicima. On je u ono vrijeme bio općenito priznat kao vrlo učeni svećenik, kao osobito školovan i naučni autoritet. Po Gašparotiju je Glušić »mudroznanstva navučitel, i Boguslovstva Bachalaurej, ili diak izvučeni«, »vu Graca glasoviteh školah izvučen Bogu-slovstva i dvanajste škole«⁴⁶. Tu njegovu veliku stručnu filozofsku i teološku spremu jednoglasno potvrđuju ocjene u svim zapisnicima kanoničkih vizita. Tu mu je uvijek i redoviti nadimak, kojim ga zovu: *Philosophus Zagrabiensis et Theologus Graecensis absolutus*. Ili opet: *Bachalaureus bene doctus*⁴⁷. Na drugom se mjestu kazuje opet za nj: *Philosophus Zagrabiensis et Theologus Graecensis in qua Universitate etiam Bachalauream Theologiae meritus est*⁴⁸. Glušić i poslije svojih svršenih nauka nije zaboravio na knjigu, nego je brižno i mnogo čitao, te se cio svoj život bavio marljivo knjigom, a i imao je lijepu svoju privatnu knjižnicu. U jednoj bilješci čitamo, da se Glušić tako intenzivno bavio knjigom, da je pri tome često zanemario i svoju ekonomiju: *»... libros habet sufficientes, quod etiam libenter legit et plus illis se impendit quam oeconomiae*⁴⁹. Tako je i potpuno razumljivo, zašto je Glušić kao učen teolog uživao toliki ugled među svojim suvremenicima, a kao čovjek, koji je neprestano i mnogo čitao, bio je osobito obrazovan. Za svoje suvremenike bio je Glušić *»vir probus et prudens*«. Tako je Glušić kao inteligentan

⁴⁴ Ibidem, str. 840.

⁴⁵ Ibidem, str. 841.—842.

⁴⁶ Ibidem, str. 836., 838.

⁴⁷ Zapisnici o kanoničkim vizitama, sub anno 1126. (13. maja) str. 42, sub anno 1730. str. 132, sub anno 1732. str. 210, sub anno 1742. str. 516, sub anno 1746. str. 35. (Nadbiskupski arkiv u Zagrebu.)

⁴⁸ Ibidem, Ibidem, sub anno 1738. (str. 335.)

⁴⁹ Ibidem: sub anno 1726. (13. maja) str. 42. (Nadbiskupski arkiv u Zagrebu).

i učen svećenik, koji neprekidno prati razvoj svoje stručne knjige, postao dosljedno i prijateljem valjanom i korisnom pučkoj knjizi. Glušić je već po samoj prirodi svojeg svećeničkog poziva neprekidno bio u najužem dodiru s povjerenim pukom. On je bio kroz cio život svojem narodu duhovni savjetnik i učitelj. U takovoj je prilici mogao Glušić najbolje da upozna duhovnu potrebu svojeg stada. Taj narod nije imao zgodne knjige na pučkom jeziku, koja bi ga poučila u glavnim istinama kršćanskog nauka. Stariji naši katekizmi⁵⁰ nijesu se upotrebljavali u ovim krajevima, pa ih narod nije ni poznao. Zato sebi možemo lako predstaviti veselje, kojim je Glušić pozdravio namjeru Mulihovu, da izda djelo o kršćanskom nauku. Svi ovi momenti, kao što su: njegov prirodni altruizam, velika teološka stručna sprema, naročita njegova inteligencija kao i briga za vjersku nastavu povjerenog mu puka, uzajamno djelovahu, da se Glušić lako odlučio, da svojim troškom izda kršćanski nauk, namijenjen svećenstvu i puku za poznavanje glavnih i najznatnijih vjerskih istina. S tih vjerskih, altruističkih i kulturnih pobuda Franjo Glušić, župnik u Bednji, postao je Mulihov književni mecena, noseći materijalne troškove oko izdavanja njegova najznatnijeg djela: »Posel apoštolski« (Zagreb I.—II. 1742.). Taj lijepi kulturni događaj iz naše književne prošlosti jasno i glasno potvrđuje pavlin Hilarion Gašparoti, kada među ostalim Glušićevim zaslužnim djelima na ovaj način ističe i njegovo književno mecenatstvo: »... svedoče darežljivost njegovu knjige Kršćanskoga navuka od poštovanoga p. (patra) Muliha, Tovarustva Jezuševa na svetlo dane, i od pokojnoga gospodina naplaćene«⁵¹. Po tim Gašparotijevim riječima doznajemo za znatnu kulturnu historijsku istinu, da je župnik Franjo Glušić bio književni mecena Mulihov. Ta Gašparotijeva vijest za nas je danas najpouzdaniji svjedok o postanju najvećeg i najznatnijeg Mulihova književnog djela »Posel apoštolski«. A kako nam o tome baš ništa ne spominje ni naša književna povijest, to se tada Gašparotijeva vijest o našem pitanju može s punim pravom držati kao prvi književni izvor i dokumenat.

V. Općenita napomena.

U svojem golemom djelu »Cvet sveteh«, kako nam već sam natpis kazuje, Gašparoti je izrazit hagiograf. Veliki je niz svetaca, ugodnika Božjih, crkvenih otaca i uglednika, kojima je tu opisao život i njihovo duhom Božjim blagoslovljeno djelovanje. No on nam nigdje ne opisuje život licima iz svjetske povijesti ili javnog života. Još manje nam govori o kojem od svojih živih suvremenika. Ipak se čini, da je i tu načinio jednu jedinu iznimku, a to je naš primjer biografije Glušićeve. Na način tadašnje retoričke škole, a u obliku nekrologa izrekao je Gašparoti pravi pohvalni govor, u kojem izlaže glavne i najznačajnije crte u životu svoga zemljaka Franje Glušića. Obojica su najuži zemljaci. Glušić kao i njegov biograf Gašparoti rođeni su Samoborci.

Budući iz istog kraja nađoše se kasnije kao radnici na istoj njivi, s jednakim ciljevima i dužnostima; dugi niz godina svojeg života provode u najbližem susjedstvu, ali i kao najbolji prijatelji. Najvredniji i najjači

⁵⁰ Sime Budinić (1583.), M. Divković (1609.) i R. Levaković (1628.).

⁵¹ Hilarion Gašparoti, Cvet sveteh. Vu Beču, knj. IV. 1760.—1761. str. 840.

znak njihova prijateljstva, uzajamne i iskrene odanosti zacijelo je ono veliko poštovanje Gašparotijevo prema njegovu starijem drugu i zemljaku Franji Glušiću, s kojim je duboko prodahnut i čitav Gašparotijev govor. Mnoge je i velike zasluge iz života svojeg zemljaka iznio tu Gašparoti. Našu naročitu pažnju zaslužuje danas Gašparoti i zato, jer nam je on u pohvalnoj biografiji svojeg zemljaka prvi priopćio nesumnjivo pouzdanu vijest, da je baš F. Glušić bio onaj zaslužni muž u našoj književnoj prošlosti, koji je kao velikodušan mecena materijalno pomogao i mnoge pridonio tome, da je naša književnost dobila jedno klasično djelo, kako je za svoje doba bio Mulihov veliki katekizam »Posel apoštolski«. Ta knjiga nije bila običan priručnik, možda samo za svećenike i škole. Njome su se rado služili i laici-svjetovnjaci. Ona je često bila ures privatnih gospodskih i velikaških knjižnica, kako je i nalazimo u katalogu knjiga porodice grofova Sermage-a. Tu se uz klasična djela iz poezije, historije, uz imena Livija, Plutarha, Lucića i dr. našlo i Mulihovo djelo »Posel apoštolski«⁵².

Prema tome naša literarna historija dobiva odsada svoju novu i nerazdruživu književnu trojku: isusovac Juraj Mulih je autor djela »Posel apoštolski«, župnik i apoštolski protonotor Franjo Glušić njegov je mecena, a pavlin Hilarion Gašparoti, kao njihov suvremenik, za tu književnu istinu nam je najvjerniji i najpouzdaniji svjedok.

Résumé. — L'hagiographe Hilarion Gašparoti, religieux d'ordre de St. Paul (1714 à 1762), dans son oeuvre capitale: »Cvet sveteh ali življenje i čini svecev«, (I—IV, 1750—1761), traite longuement-en vrai historien-annaliste — un nombre énorme de noms et d'événements étrangers. Ce n'est qu'à quelques endroits, assez peu nombreux d'ailleurs, de son hagiographie que Gašparoti parle de personnages et d'événements indigènes du passé croate.

C'est dans cet ordre d'idées que, dans une de ses prédications, intitulée »Prodeka na sprevedu zvrhu duhovnega pastira« (»Cvet sveteh«, tome IV, p. 834 à 846), Gašparoti s'occupe avec un peu plus de détails de la vie vertueuse aussi bien que de l'oeuvre civilisatrice de son défunt ami et compatriote Franjo Glušić (1690 à 1750).

En bon prêtre, François Glušić, était très pieux et savant, mais c'est surtout à sa grande charité envers les pauvres qu'il dut sa grande renommée parmi ses contemporains. Il était le bienfaiteur et donateur de toutes les chapelles et paroisses voisines. Toute sa vie il aimait plus que toute autre chose le livre, la science, les lumières. Etant en contact ininterrompu avec le peuple, il souffrait à cause du manque des livres populaires destinés à l'instruction et l'édification des plus basses classes sociales, car il en connaissait et appréciait la nécessité et la valeur mieux qu'aucun autre.

C'est pourquoi Glušić salua avec enthousiasme les efforts du jésuite Juraj Mulih (1694 à 1754) qui consacra à cette fin non seulement ses écrits de peu d'importance mais aussi sa plus grande oeuvre littéraire »Posel apoštolski« (I—II, a Zagreb en 1742).

Cette oeuvre de Mulih fut publiée par les soins et le secours matériel de Glušić. De cette manière F. Glušić se fit le mécène littéraire de Mulih, ce dont nous sommes renseignés d'une manière sûre par leur contemporain H. Gašparoti (»Cvet sveteh«, livre IV, p. 840).

⁵² Dr. J. Matasović, Die Briefe des Grafen Sermage aus dem siebenjährigen Kriege. Zagreb 1923. str. 313. — O Mulihu kao piscu »Škole Kristušove« u smislu jedne knjige bon-tona (regule dvorjanstva) isp. u »Narodnoj Starini« (VII. god. 1928. str. 13.) članak: Vladoje Dukat, Prilozi za povijest kulture u Hrvatskoj u XVIII stoljeću.